

گردشگری از نگاه مقام معظم رهبری

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۳۰۸۹

تیرماه ۱۳۹۲

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	مقدمه
۴.....	تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در زمینه گردشگری
۱۳.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۴.....	پیوست - فهرست بیانات مقام معظم رهبری در خصوص گردشگری
۲۰.....	منابع و مأخذ

گردشگری از نگاه مقام معظم رهبری

چکیده

از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی همواره این سؤال و بعضاً تردید مطرح است که آیا توجه به مقوله گردشگری با رویکرد ارزشی نظام اسلامی سازگاری دارد؟ عدم پاسخ صحیح به این سؤال و نیز عدم تبیین الگوی متناسب با نظام ارزشی جمهوری اسلامی ایران موجب شده است تا نتوان از ظرفیت‌های این پدیده به‌خوبی در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز کشور در زمینه‌های مختلف اقتصادی و فرهنگی بهره برد. از آنجایی که چگونگی توجه حاکمیت به گردشگری همواره در سیاستگذاری این حوزه مورد توجه صاحب‌نظران بوده و در توفیق یا عدم توفیق توسعه گردشگری نقشی مهم ایفا می‌نماید، مشخص شدن موضع صریح جمهوری اسلامی ایران در قبال این مقوله نه تنها برای سیاستگذاری در حوزه گردشگری ضروری است بلکه بسیاری از چالش‌های بالقوه حوزه اجرا را نیز پیش از ظهور مرتفع می‌نماید. گزارش حاضر با همین هدف دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در حوزه گردشگری را جمع‌آوری و تحلیل نموده است.

بررسی دیدگاه‌های رهبر انقلاب در این زمینه حاوی نکات بسیار آموزنده‌ای است که از آن جمله می‌توان به مورد توجه قرار دادن، به رسمیت شناختن و واجد اهمیت دانستن موضوع گردشگری اشاره کرد، به‌طوری که ایشان در غالب سفرهای

استانی خود بیاناتی درخصوص گردشگری آن استان ایراد فرموده‌اند. مهمترین تأکيدات ایشان درخصوص گردشگری معطوف به استفاده از پتانسیل‌های اقتصادی گردشگری، اولویت دادن به گردشگری برای پیشرفت استانی و توسعه مناطق کمتر برخوردار، استفاده از گردشگری به‌عنوان ابزاری برای معرفی فرهنگ غنی کشور، اهمیت حفظ و نگهداری میراث فرهنگی و شناساندن جاذبه‌های گردشگری برای مسافران خارجی و داخلی است. به‌نظر می‌رسد توجه به دیدگاه‌های ایشان نه تنها چگونگی مواجهه با این پدیده در عرصه سیاستگذاری گردشگری را به‌خوبی تبیین و تسهیل می‌نماید بلکه توصیه‌هایی کاربردی در عرصه عمل ارائه می‌دهد.

مقدمه

یکی از اساسی‌ترین فعالیت دولت‌ها، طراحی و تدوین سیاست‌های عمومی (کلان) است. در کشورهای صنعتی و همچنین بسیاری از کشورهای درحال توسعه، به‌هنگام طراحی و تدوین سیاست‌های کلان و برنامه‌های کشور، به‌جهانگردی به‌عنوان ابزاری مؤثر در ادامه روند توسعه فرهنگی و اقتصادی توجه خاصی مبذول می‌شود.^۱

از مهمترین مزایای اقتصادی توسعه گردشگری می‌توان به کمک این صنعت به کاهش نرخ بیکاری و جمعیت بیکار فصلی، جبران کسری تجاری، افزایش تولید ناخالص داخلی، رشد سرمایه‌گذاری (داخلی و خارجی) اشاره کرد بررسی تجربیات

سیاست‌های گردشگری کشورها نیز نشان می‌دهد یکی از دلایل اقبال به این صنعت، دستیابی به اقتصادی متنوع و کاهش اتکای اقتصاد کشور به صنایعی خاص است.

در سال ۲۰۱۱، شمار گردشگران بین‌المللی به ۹۸۳ میلیون نفر و درآمد حاصل از گردشگران بین‌المللی به رقم ۱۰۳۰ میلیارد دلار آمریکا رسید. با احتساب هزینه‌های حمل‌ونقل بین‌المللی مسافران، این رقم بالغ بر ۱/۲ تریلیون دلار آمریکا یعنی روزانه ۳/۴ میلیارد دلار آمریکا بوده است. صادرات گردشگری، ۳۰ درصد از صادرات خدمات تجاری جهان و ۶ درصد از مجموع صادرات خدمات و کالاها را تشکیل می‌دهد. گردشگری، ۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان و ۶ الی ۷ درصد از مجموع مشاغل مستقیم و غیرمستقیم جهان را به خود اختصاص داده است.^۱

از مهمترین مزایای فرهنگی گردشگری می‌توان به حفظ و احیای میراث فرهنگی و صنایع دستی، افزایش اعتماد به نفس ملی و مباحثات ساکنین به فرهنگ جامعه خود و راهی برای گفتگوی تمدن‌ها اشاره نمود. البته باید اشاره کرد که عدم توجه به توسعه صحیح گردشگری مسلماً ضررهایی از جنس منافع فوق‌الذکر به همراه خواهد داشت.

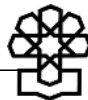
علیرغم تصدیق همگان مبنی بر عدم تناسب وضعیت کنونی با توانمندی‌های کشور و نیز عدم بهره‌مندی از بسیاری آثار مثبت اقتصادی و غیراقتصادی این حوزه، نظرات کارشناسی متفاوتی درخصوص عوامل زمینه‌ساز توسعه نیافتگی گردشگری در کشور وجود دارد. در این میان، یکی از عواملی که در سیاستگذاری گردشگری همواره مورد توجه صاحب‌نظران بوده و در توفیق یا عدم توفیق توسعه

گردشگری نقشی مهم ایفا می‌نماید، چگونگی توجه حاکمیت به این مقوله است. از ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی همواره این سؤال و بعضاً تردید مطرح است که آیا توجه به مقوله گردشگری با رویکرد ارزشی نظام اسلامی سازگاری دارد؟ عدم پاسخ صحیح به این سؤال و نیز عدم تبیین الگوی متناسب با نظام ارزشی جمهوری اسلامی ایران موجب شده است تا از ظرفیت‌های این پدیده به‌خوبی در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز کشور استفاده نگردد. با توجه به موارد فوق، مشخص شدن موضع صریح جمهوری اسلامی ایران در قبال این مقوله نه تنها برای سیاستگذاری در حوزه گردشگری ضروری است، بلکه بسیاری از چالش‌های بالقوه حوزه اجرا را نیز پیش از ظهور مرتفع می‌نماید.

گزارش حاضر با همین هدف کلیه بیانات مقام معظم رهبری در حوزه گردشگری را جمع‌آوری و تحلیل نموده است. بررسی بیانات ایشان حاکی از اهمیت و اولویت داشتن موضوع گردشگری و نیز ترغیب مسئولان به توجه بیشتر به این مقوله بوده و بر استفاده از پتانسیل‌های اقتصادی و غیراقتصادی گردشگری تأکید دارد. بدین لحاظ بیاناتی که ایشان از فروردین‌ماه ۱۳۷۴ لغایت اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۲ داشته‌اند از وبسایت‌های مربوطه استخراج و تحلیل شده‌اند.

تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در زمینه گردشگری

در ذیل نتایج حاصل از بررسی دیدگاه‌های مقام معظم رهبری آورده می‌شود. لازم به‌ذکر است بیانات معظم‌له عیناً در پیوست آورده شده است.

۱. استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی گردشگری

ایشان در سفرهای خود به استان‌های مختلف کشور از منابع و جاذبه‌های گردشگری به‌عنوان یکی از ابزارهای اصلی بهبود وضعیت اشتغالزایی و درآمدزایی یاد نموده و بر اهمیت توجه به این مقوله تأکید فرموده‌اند. به‌عنوان مثال در استان فارس ایشان ضمن اشاره به لزوم توجه بیشتر به مقوله گردشگری می‌فرمایند: «تصورم این است که اگر مسئولین کشور و مسئولین استان بتوانند از همین مسئله گردشگری به شکل درست با تبلیغات صحیح و با جهت‌گیری صحیح استفاده کنند، درآمد آن، استان را از همه معونه‌های دیگر بی‌نیاز می‌کند».^۱

همچنین ایشان توسعه گردشگری را یکی از راه‌حل‌های مقابله با معضل «بیکاری» قلمداد نموده‌اند. به‌عنوان مثال ایشان در استان کرمان ضمن اشاره به ظرفیت‌های بالای این استان از جمله آثار باستانی و جاذبه‌های گردشگری فراوان منطقه می‌فرمایند: «امروز این استان به اشتغال و کارآفرینی احتیاج دارد و باید برای محرومیت‌زدایی اقدام شود».^۲ البته در بند «۹» سیاست‌های کلی اشتغال (ابلاغی از طرف ایشان) نیز بر استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی گردشگری تأکید شده است.

---

۱. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

۲. بیانات معظم‌له در دیدار مردم استان کرمان، مورخ ۱۳۸۴/۲/۱۱.

۲. در اولویت قرار دادن گردشگری جهت پیشرفت استانی و توسعه مناطق کمتر برخوردار

ایشان گردشگری را یکی از اولویت‌های توسعه در استان‌ها و مناطق کمتر برخوردار دانسته‌اند که از جاذبه‌های گردشگری بهره‌مندند. بررسی بیانات رهبر انقلاب در سفرهای استانی بیانگر این مطلب است که ایشان در غالب استان‌ها به بهره‌گیری از ظرفیت‌های گردشگری تأکید داشته‌اند. در زیر مثال‌هایی از این امر آورده می‌شود:

در استان خراسان شمالی به استناد گزارش‌های کارشناسی شده گردشگری را یکی از اولویت‌های این استان دانسته و می‌فرمایند: «با اولویت دادن به گردشگری منطقه و برنامه‌ریزی برای بازدید حداقل بخشی از زوار امام هشتم (ع) از جاذبه‌های مهم گردشگری استان، به بهبود اوضاع عمومی خراسان شمالی همت گمارید».^۱

در استان همدان گردشگری را یکی از پنج محور اصلی برای پیشرفت استان دانسته و به بهره‌گیری از پتانسیل‌های گردشگری در جهت پیشرفت استان اشاره نموده و فرمودند: «جاذبه‌های گردشگری استان (همدان) دارای ظرفیت عظیمی برای توسعه استان است».^۲

در استان فارس می‌فرمایند: «بر روی مسئله گردشگری حتماً باید کار شود... مسئله گردشگری خیلی مهم است».^۳

در استان کرمان فرمودند: «این استان ظرفیت‌های بسیار بالایی دارد. ... آثار باستانی

۱. بیانات معظم‌له در دیدار جلسه هیئت دولت ویژه استان خراسان شمالی، مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۶.

۲. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان استان همدان، مورخ ۱۳۸۳/۴/۱۹.

۳. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

و جاذبه‌های گردشگری در اینجا فراوان است. اما وضعیت اقتصادی و اجتماعی استان، آن طوری که این همه ظرفیت‌ها و امکانات ایجاب می‌کند، نیست. امروز این استان به اشتغال و کارآفرینی احتیاج دارد و باید برای محرومیت‌زدایی اقدام شود».^۱

در استان کرمانشاه می‌فرمایند: «به خاطر طبیعت زیبا و آثار منحصر به فرد تاریخی‌ای که در این استان هست، قابلیت گردشگری دارد».^۲

در استان سمنان اشاره داشتند «این استان از استعداد گردشگری و تنوع اقلیمی برخوردار است و می‌تواند آینده‌ای به مراتب بهتر از امروز داشته باشد».^۳

۳. استفاده از ظرفیت‌های فرهنگی گردشگری

توجه به بیانات معظم‌له به وضوح نشان می‌دهد که استفاده از پتانسیل‌های گردشگری به عنوان ابزاری برای معرفی فرهنگ غنی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه ایشان است. به عنوان مثال ایشان در سفر استان فارس می‌فرمایند:

«این بناها محصول سرپنجه هنرمند ایرانی است؛ محصول فکر راقی و روشن بین ایرانی است در سال‌ها و قرن‌ها پیش از این؛ این جنبه مثبت قضیه است. همه بناهایی که از لحاظ تاریخی - چه در اینجا، چه در اصفهان، چه در بقیه نقاط کشور - وجود دارد، از این قبیل است. درست است که جباران استفاده کردند، اما خالق و آفریننده این مجموعه‌ها کیست؟ ذهن ایرانی است، سرانگشت هنرمند ایرانی است، روحیه

۱. بیانات معظم‌له در دیدار مردم استان کرمان، مورخ ۱۳۸۴/۲/۱۱.

۲. بیانات معظم‌له در اجتماع مردم کرمانشاه، مورخ ۱۳۹۰/۷/۲۰.

۳. بیانات معظم‌له در دیدار مردم استان سمنان، مورخ ۱۳۸۵/۸/۱۷.

بلندنظر ایرانی است، ابتکار و ذوق ایرانی است؛ این برای یک ملت افتخار است. با این دید وقتی نگاه بکنیم، می‌بینیم اینها مثبت است؛ چه تخت جمشید، چه بقیه مناطق دیگر. اینها را نشان بدهید. یک نفری برای من نقل می‌کرد، می‌گفت رفته بودیم یونان؛ ما را به مراکز گردشگری گوناگون می‌بردند و آنها را به ما نشان می‌دادند. از جمله به نقطه‌ای بردند، گفتند اینجا همان جایی است که سپاهیان ایرانی آمدند اینجا، از ما شکست خوردند. مردم را به یک بیابان خالی می‌برند و نشان می‌دهند که اینجا آنجایی است که ایرانی‌ها در آن دوره لشکرکشی کردند و در اینجا شکست خوردند. یک فضای خالی را نشان می‌دهند، یک ماده‌های تاریخی را با یک فضای خالی اثبات می‌کنند. خوب، اینجا نزدیکی کازرون - آن طوری که شنیدیم - مجسمه والرین است، امپراتور روم، که زانو زده در مقابل پادشاه ایران. خیلی خوب، اینجا را بروید نشان بدهید؛ این به آن در! این همه نقاط مثبتی که می‌تواند گذشته ما را نشان بدهد»^۱.

بنابراین از نگاه ایشان توسعه صحیح گردشگری فرهنگی و تاریخی را می‌توان زمینه‌ساز رشد و اعتلای فرهنگ کشور قلمداد نمود. شایان ذکر است که استقبال، توجه و بزرگداشت گردشگران از فرهنگ ملی و آثار آن موجب افزایش اعتماد به نفس ملی جامعه میزبان و فهم هرچه بیشتر غنای فرهنگ ملی از طرف آنان می‌شود. براساس کدهای اخلاقی مصوب سازمان جهانی گردشگری در سال ۱۹۹۹، این صنعت یکی از مجراهای ایجاد صلح پایدار، گفتگوی فرهنگ‌ها در عرصه بین‌الملل است.^۲

۱. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

۲. بیانیه کدهای اخلاقی گردشگری سازمان جهانی گردشگری، ۱۹۹۹.

۴. توصیه به حفظ و نگهداری میراث فرهنگی

براساس بیانات رهبر انقلاب در استان فارس از نگاه ایشان میراث و ابنیه تاریخی به جای مانده از دوران گذشته محصول زحمات و فکر مترقی هنرمندان ایرانی است. ایشان در این زمینه می‌فرمایند: «خالق و آفریننده این مجموعه‌ها کیست؟ ذهن ایرانی است، سرانگشت هنرمند ایرانی است، روحیه بلندنظر ایرانی است، ابتکار و ذوق ایرانی است؛ این برای یک ملت افتخار است. با این دید وقتی نگاه بکنیم، می‌بینیم اینها مثبت است؛ چه تخت جمشید، چه بقیه مناطق دیگر. اینها را نشان بدهید»^۱. با توجه به تصریح ایشان مبنی بر اینکه چنین آثاری از افتخارات یک ملت محسوب شده و بر شناساندن آن تأکید دارند لذا حفظ و نگهداری این آثار لازمه چنین امری قلمداد شده و به طریق اولی اهمیت می‌یابد. ایشان در جمع مسئولین استان همدان توجه بیشتر به میراث فرهنگی را نیز متذکر می‌شوند و می‌فرمایند: «باید اهتمام ویژه‌ای به میراث فرهنگی شود»^۲.

۵. معرفی و شناساندن جاذبه‌های گردشگری برای مسافران خارجی و داخلی

ایشان در برخی از بیانات خود به درستی یکی از نقاط ضعف گردشگری کشورمان را شناسایی و بر چاره‌اندیشی برای آن تأکید کردند. به عنوان مثال ایشان در سفر خود به خراسان شمالی می‌فرمایند:

---

۱. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

۲. بیانات معظم‌له در دیدار با مردم استان همدان، مورخ ۱۳۸۳/۴/۱۵.

«جاذبه‌های گردشگری در این استان زیاد است؛ هم جاذبه‌های طبیعی، هم جاذبه‌های تاریخی؛ هم منطقه زیبا و طبیعت زیبای اینجا، هم آثار تاریخی‌ای که وجود دارد. آن‌طور که به من گزارش کردند - من که حالا معمولاً توفیق دیدن این چیزها را ندارم - قلعه‌ای که نزدیک اسفراین است، شبیه بنای معروف ارگ بم است که از خارج برای بازدید آن می‌آمدند. چرا اینجا کسی نمی‌آید؟ چرا معرفی نشده؟ چرا نمی‌شناسند؟»^۱ یا در همین سفر ایشان می‌فرمایند: «جاذبه‌های گردشگری این منطقه متأسفانه شناخته شده نیست و بسیاری از مردم کشور هنوز جاذبه‌های گردشگری این منطقه را درست نمی‌شناسند».^۲ در سفر خود به استان فارس ضمن تأکید بر لزوم تبلیغات صحیح می‌فرمایند: «اینجا (جاذبه‌های گردشگری) را بروید نشان بدهید».^۳

۶. لزوم توجه به همه انواع گردشگری

ایشان به بهره‌برداری از «همه» پتانسیل‌های گردشگری یک منطقه تأکید می‌کنند. به‌عنوان مثال ایشان به تناسب توانمندی‌های استان فارس در زمینه گردشگری بر توسعه گردشگری مذهبی، گردشگری فرهنگی - تاریخی، گردشگری ادبی اشاره داشته و می‌فرمایند: «بر روی مسئله گردشگری حتماً باید کار شود: هم در زمینه مزارات اسلامی که بهترینش را شما در اینجا دارید، هم به‌وسیله مفاخر ادبی و هنری ما که شما عالی‌ترینش - یعنی حافظ و سعدی - را اینجا دارید، هم در زمینه آنچه که

۱. بیانات معظم‌له در اجتماع نخبگان و مسئولان خراسان شمالی، مورخ ۱۳۹۱/۷/۲۵.

۲. بیانات معظم‌له در اجتماع مردم بجنورد، مورخ ۱۳۹۱/۷/۱۹.

۳. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

در گذشته تاریخ وجود داشته است.^۱ همچنین در استان کرمانشاه می‌فرمایند: «این استان به خاطر طبیعت زیبا و آثار منحصر به فرد تاریخی‌ای که در این استان هست، قابلیت گردشگری دارد».^۲

۷. بهره‌گیری از فرصت مسافران گذری

ایشان به استفاده از موقعیت جغرافیایی استان‌هایی که در مسیر عبور مسافران است اشاره نموده و به درستی مسئولین استانی را به بهره‌گیری از این فرصت منحصر به فرد توصیه می‌کنند. به زعم ایشان عبور و مرور مسافران از مسیرهایی که در آنها جاذبه‌های گردشگری قرار دارد، موجب در دسترس‌تر شدن آن جاذبه می‌شود. به عنوان مثال ایشان قلعه نزدیک اسفراین را به واسطه مسافرانی که عازم مشهد مقدس می‌باشند، نسبت به ارگ معروف بم در دسترس‌تر قلمداد نموده و می‌فرمایند: «اینجا شما از این مسیر، در هر سال میلیون‌ها عبورکننده دارید - حالا آمارها مختلف است؛ بعضی می‌گویند بیست میلیون، بعضی می‌گویند پانزده میلیون - که زائرین مشهد از اینجا عبور می‌کنند. خوب، اگر چنانچه وسایلی فراهم شود، نه همه این جمعیت، بلکه بخشی از آن، یک روز در این استان توقف کنند، ببینید چه تأثیر عظیمی بر وضعیت استان خواهد گذاشت. این طور نیست که شما بخواهید مسافر و گردشگر را از مرکز شهر یا از گوشه و کنار کشور بکشانید به یک نقطه دوردست. اینجا دوردست نیست؛ اینجا در معرض عبور و مرور کاروان‌های زیارتی

۱. بیانات معظم‌له در دیدار با مسئولان اجرایی فارس، مورخ ۱۳۸۷/۲/۱۸.

۲. بیانات معظم‌له در اجتماع مردم کرمانشاه، مورخ ۱۳۹۰/۷/۲۰.

است. یک روز، یک شبانه‌روز، نه همه این مسافرین، بعضی از اینها، در این شهر بمانند و بروند از مراکز طبیعی اینجا، از همین مراکز تاریخی اینجا بازدید کنند، شما ببینید چه تحولی در کسب‌وکار و زندگی این منطقه به وجود خواهد آمد.^۱ همچنین در استان همدان ضمن اشاره به توانمندی گردشگری این استان، موقعیت جغرافیایی این استان را از نقاط قوت آن قلمداد نموده و می‌فرمایند: «استان شما دارای منطقه گردشگری برجسته و مرکز مواصلاتی چندین استان و سر راه کربلای معلی و عتبات عالیات است».^۲

۸. اهمیت تمایز میان سفر حج با سفرهای تفریحی

آنچه در تمامی بیانات معظم‌له بر آن تأکید شده است این است که سفر حج می‌باید به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی و اجرا گردد که اهداف والا و معنوی حج محقق شود. به‌عنوان مثال ایشان اهل معنویت، تذکر بودن و انس با خدا داشتن متصدیان حج را از جمله خصوصیات این افراد قلمداد نموده و بر تمایز قائل شدن بین حج عظیم الهی و سفرهای تفریحی تأکید داشتند. همچنین ایشان در توصیه به زائران ضمن اشاره به آثار فردی سفر حج این سفر را یک سفر غیرسیاحتی دانستند و می‌فرمایند: «زائران باید در سفر حج از هرگونه اقدامی که موجب خدشه‌دار شدن هدف والا و معنوی حج می‌شود پرهیز نمایند».

البته ایشان بر ایجاد امکانات لازم به‌گونه‌ای که زائران با فراغت بال و بدون

۱. بیانات معظم‌له در اجتماع نخبگان و مسئولان خراسان شمالی، مورخ ۲۵/۷/۱۳۹۱.

۲. بیانات معظم‌له در دیدار با مردم استان همدان، مورخ ۴/۱۵/۱۳۸۳.

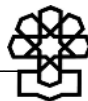
نگرانی به زیارت پردازند را مورد تأکید قرار داده و خطاب به متصدیان حج می‌فرمایند: «کاری کنید که مردم فراغت پیدا کنند، دغدغه‌ای نداشته باشند و بتوانند این فریضه را به بهترین وجه انجام بدهند». همچنین ایشان در خصوص عتبات عالیات بر پیگیری مسکن مناسب و سهولت تردد زوار در مرز تأکید می‌کنند.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بدیهی‌ترین و از جهتی مهم‌ترین دیدگاه رهبر انقلاب در خصوص گردشگری «مورد توجه قرار دادن، به رسمیت شناختن و واجد اهمیت دانستن موضوع گردشگری است. علاوه بر این، توصیه‌های ایشان به «استفاده از منافع درآمدزایی و اشتغالزایی گردشگری» و «در اولویت قرار دادن گردشگری جهت پیشرفت استانی و توسعه مناطق کمتر برخوردار» ضمن تأکید همزمان بر «بهره‌گیری از این پدیده برای معرفی فرهنگ غنی کشور»، «لزوم صیانت از میراث فرهنگی» و «اتخاذ رویکرد و جهتگیری صحیح در این زمینه» حکایت از نگاه همه‌جانبه ایشان به موضوع دارد. بنابراین عدم توفیق در عرصه گردشگری در مقطع کنونی را نمی‌توان معلول نگرش مفنی و عدم تمایل حاکمیت به توسعه گردشگری قلمداد کرد. در واقع نگرش حاکمیت به مقوله گردشگری نه تنها منفی و منفعلانه نبوده بلکه فعالانه بر توسعه گردشگری تأکید داشته و به‌صراحت از وضعیت کنونی گردشگری اعلام نارضایتی می‌نماید. لذا توجه به دیدگاه‌های ایشان نه تنها چگونگی مواجهه با این پدیده در عرصه سیاستگذاری گردشگری را به‌خوبی تبیین و تسهیل می‌نماید بلکه توصیه‌هایی کاربردی در عرصه عمل نیز ارائه می‌دهد.

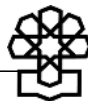
پیوست - فهرست بیانات مقام معظم رهبری در خصوص گردشگری

ردیف	محل ارائه بیانات	تاریخ	بیانات
۱	دیدار کارگزاران حج	۱۳۷۴/۱/۱۶	حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای ضمن اشاره به خصوصیات لازمه متصدیان حج، آنان را افرادی اهل معنویت، تذکر و انس با خدا دانستند و بر تمایز قائل شدن بین حج عظیم الهی و سفرهای تفریحی تأکید داشتند.
۲	دیدار کارگزاران حج	۱۳۸۲/۱۰/۶	حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای با اشاره به آثار فردی سفر حج این سفر را یک سفر غیرسیاحتی دانستند و افزودند: «زائران باید در سفر حج از هرگونه اقدامی که موجب خدشه‌دار شدن هدف والا و معنوی حج می‌شود پرهیز نمایند».
۳	دیدار مردم استان همدان	۱۳۸۲/۴/۱۵	استان همدان دارای ظرفیت‌های طبیعی و انسانی است؛ منطقه کشاورزی ممتاز، منطقه گردشگری برجسته، دارای معادن بسیار مهم، مرکز مواصلاتی چندین استان و سر راه کربلای معلی و عتبات عالیات قرار دارد. سرزمین ثروتمند و غنی است؛ مردم استان هم که سرمایه انسانی و با ارزش‌تر از ظرفیت‌های طبیعی هستند - مؤمن، فداکار، جوان و پُرنشاطند. آنچه مهم است، این است که ما از این ظرفیت عظیم انسانی و از این ظرفیت بزرگ طبیعی برای آینده کشور، برای توسعه کشور و برای رفع مشکلات امروز چشم‌انداز آینده کشور چگونه استفاده کنیم.
۴	دیدار مسئولان استان همدان	۱۳۸۲/۴/۱۹	ایشان کشاورزی، صنایع دستی، گردشگری، «صنایع روستایی و تکمیلی» و معادن را پنج محور اصلی توسعه استان همدان خواندند و افزودند: برای شکوفایی ظرفیت‌های استان در پنج محور یاد شده باید دو مسئله گسترش راه‌ها و تأمین آب مورد

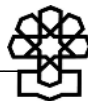
ردیف	محل ارائه بیانات	تاریخ	بیانات
			نیاز استان را مورد توجه جدی قرار داد. ایشان جاذبه‌های گردشگری استان همدان را، دارای ظرفیت عظیمی برای توسعه استان دانستند و افزودند: در بحث گردشگری حقیقتاً ضعیف عمل می‌کنیم که باید اهتمام ویژه‌ای به میراث فرهنگی و گردشگری شود.
۵	دیدار مردم استان کرمان	۱۳۸۴/۲/۱۱	این استان ظرفیت‌های بسیار بالایی دارد. آثار باستانی و جاذبه‌های گردشگری در اینجا فراوان است، اما وضعیت اقتصادی و اجتماعی استان، آن طوری که این همه ظرفیت و امکان ایجاب می‌کند، نیست. امروز این استان به اشتغال و کارآفرینی احتیاج دارد و باید برای محرومیت‌زدایی اقدام شود.
۶	دیدار مردم سمنان	۱۳۸۵/۸/۱۷	این استان از استعداد گردشگری و تنوع اقلیمی برخوردار است و می‌تواند آینده‌ای به‌مراتب بهتر از امروز داشته باشد.
۷	دیدار مسئولان اجرایی فارس	۱۳۸۷/۲/۱۸	یکی از چیزهایی که در این استان مورد توجه است و جا دارد که بیشتر مورد توجه قرار بگیرد، مسئله گردشگری است. اینجا به‌خاطر وجود حرم مطهر حضرت احمدبن موسی (علیه و علی‌ایه و اخیه‌السلام) جنبه مضاعف گردشگری دارد. اینجا مزار است، زیارتگاه است. جاذبه‌های گردشگری در اینجا خیلی زیاد است. من تصورم این است که اگر مسئولین کشور و مسئولین استان بتوانند از همین مسئله گردشگری به شکل درست، با تبلیغات صحیح و با جهت‌گیری صحیح استفاده کنند، درآمد آن، استان را از همه معونه‌های دیگر بی‌نیاز می‌کند. مسئله گردشگری خیلی مهم است. من همین جا اشاره بکنم به این بناهای باستانی مربوط به قبل از اسلام، تخت جمشید و بقیه آثاری که در این استان هست. انسان از دو نظر ممکن است به این مراکز باستانی نگاه کند؛ اینها را باید از

بیانات	تاریخ	محل ارائه بیانات	ردیف
<p>هم تفکیک کرد. یک نگاه این است که اینها متعلق به جباران تاریخ بوده. هرکدامی که نگاه می‌کنیم، به یک نحوی به یکی از جباران تاریخ و طاغوت‌های بشری ارتباط پیدا می‌کند. بله، از این جهت نگاه منفی به اینها هست. غالب متدینین و انسان‌هایی که نفرت طبیعی از استبداد و از جباریت دارند، با این دید وقتی به این بناهای باستانی نگاه می‌کنند، طبعاً برای آنها جاذبه‌ای ندارد، لکن یک جنبه دیگر هم وجود دارد و آن این است که این بناها محصول سرپنجه هنرمند ایرانی است، محصول فکر راقی و روشن‌بین ایرانی است. در سال‌ها و قرن‌ها پیش از این، این جنبه مثبت قضیه است. همه بناهایی که از لحاظ تاریخی - چه در اینجا، چه در اصفهان، چه در بقیه نقاط کشور - وجود دارد، از این قبیل است. درست است که جباران استفاده کردند، اما خالق و آفریننده این مجموعه‌ها کیست؟ ذهن ایرانی است، سرانگشت هنرمند ایرانی است، روحیه بلندنظر ایرانی است، ابتکار و ذوق ایرانی است، این برای یک ملت افتخار است. با این دید وقتی نگاه بکنیم، می‌بینیم اینها مثبت است، چه تخت جمشید، چه بقیه مناطق دیگر. اینها را نشان بدهید.</p> <p>یک نفری برای من نقل می‌کرد، می‌گفت رفته بودیم یونان؛ ما را به مراکز گردشگری گوناگون می‌بردند و آنها را به ما نشان می‌دادند. از جمله به نقطه‌ای بردند، گفتند اینجا همان جایی است که سپاهیان ایرانی آمدند اینجا، از ما شکست خوردند. مردم را به یک بیابان خالی می‌برند و نشان می‌دهند که اینجا آنجایی است که ایرانی‌ها در آن دوره لشگرکشی کردند و در اینجا شکست خوردند. یک فضای خالی را نشان می‌دهند، یک ماده‌های تاریخی را با یک فضای خالی اثبات می‌کنند. خوب، اینجا نزدیکی کازرون - آن‌طوری که شنیدیم - مجسمه والرین</p>			

ردیف	محل ارائه بیانات	تاریخ	بیانات
			است، امپراتور روم، که زانو زده در مقابل پادشاه ایران. خیلی خوب، اینجا را بروید نشان بدهید؛ این به آن در! این همه نقاط مثبتی که می‌تواند گذشته ما را نشان بدهد. به هر حال روی مسئله گردشگری حتماً باید کار شود: هم در زمینه مزارات اسلامی که بهترینش را شما در اینجا دارید، هم به وسیله مفاخر ادبی و هنری ما که شما عالی‌ترینش - یعنی حافظ و سعدی - را اینجا دارید، هم در زمینه آنچه که در گذشته تاریخ وجود داشته است.
۸	دیدار مسئولان و کارگزاران حج	۱۳۸۷/۸/۱۵	من برای آسایش حجاج سفارش کرده‌ام، بله معلوم است اما این آسایش به معنای تن‌پروری نیست. کاری کنید که مردم فراغت پیدا کنند، دغدغه‌ای نداشته باشند و بتوانند این فریضه را به بهترین وجه انجام بدهند. حج یک سفر تفریحی نیست، حج یک سفر معنوی است، سفر الی... است با جسم و جان، سفر قلبی و روحی است.
۹	دیدار دست‌اندرکاران حج	۱۳۸۹/۹/۱۵	رهبر انقلاب اسلامی در این دیدار اشاره‌ای به سفرهای زیارتی به عتبات داشتند و توصیه کردند مسکن مناسب و سهولت تردد زوار در مرز مورد توجه و پیگیری قرار گیرد.
۱۰	اجتماع مردم کرمانشاه	۱۳۹۰/۷/۲۰	حضرت آیت‌الله خامنه‌ای شرایط طبیعی، آب‌های فراوان سطحی، زمین‌های مستعد کشاورزی، قابلیت‌های گردشگری و نزدیکی با مراکز مهم اقتصادی کشور را از دیگر ویژگی‌های استان کرمانشاه برشمردند و خاطرنشان کردند با وجود همه این امتیازات و ویژگی‌ها، مشکلات متعددی در استان کرمانشاه وجود دارد که در رأس همه آنها موضوع اشتغال است. ایشان تأکید کردند مسئولان باید همه همت و تلاش خود را برای برطرف کردن مشکلات استان کرمانشاه به‌کار گیرند.

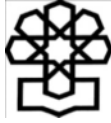
بیانات	تاریخ	محل ارائه بیانات	ردیف
<p>این منطقه که امروز به نام «خراسان شمالی» شناخته می‌شود، یکی از مناطق مهم خراسان است؛ هم از جهت موقعیت جغرافیایی و طبیعی و هم از جهت خصوصیات مردمی و انسانی و فرهنگ‌ها و خلیقات و رفتار. این خصوصیات را از دیرباز در مردم این منطقه مهم و حساس شناخته‌ایم؛ استانی با طبیعت زیبا، با منابع طبیعی غنی و متنوع، با عمق و غنای فرهنگی کاملاً برجسته و ممتاز، با استعداد فراوان کشاورزی و دامی و سایر فعالیت‌های مربوط به منطقه، با جاذبه‌های گردشگری متأسفانه ناشناخته - که بسیاری از مردم کشور هنوز جاذبه‌های گردشگری این منطقه را درست نمی‌شناسند - و یکی از برترین خصوصیات، عبور سالیانه میلیون‌ها مردم مسافر مشتاق بارگاه علی‌بن‌موسی‌الرضا (علیه‌الاف‌التحیه و الثناء). با این خصوصیات جغرافیایی و منطقه‌ای، منطقه خراسان شمالی دارای موقعیت حساسی است.</p>	۱۳۹۱/۷/۱۹	اجتماع مردم بجنورد	۱۱
<p>یک مسئله دیگر که در گزارش‌هایی که قبل از سفر به دستم رسید و با دقت مطالعه کردم و توجه بنده را جلب کرد، بعد هم دیدم در اظهارات مسئولین و دوستان و نخبگان استان هم تکرار می‌شود، مسئله گردشگری در این استان است. جاذبه‌های گردشگری در این استان زیاد است؛ هم جاذبه‌های طبیعی، هم جاذبه‌های تاریخی، هم منطقه زیبا و طبیعت زیبایی اینجا. آن‌طور که به من گزارش کردند، قلعه‌ای که نزدیک اسفراین است، شبیه بنای معروف ارگ بم است که از خارج برای بازدید آن می‌آمدند. چرا اینجا کسی نمی‌آید؟ چرا معرفی نشده؟ چرا نمی‌شناسند؟ درحالی که اینجا در دسترس‌تر است. اینجا شما از این مسیر، در هر سال میلیون‌ها عبورکننده دارید - حالا آمارها مختلف است؛ بعضی می‌گویند بیست میلیون، بعضی</p>	۱۳۹۱/۷/۲۵	اجتماع نخبگان و مسئولان خراسان شمالی	۱۲

ردیف	محل ارائه بیانات	تاریخ	بیانات
			<p>می‌گویند پانزده میلیون - که زائرین مشهد از اینجا عبور می‌کنند. خوب، اگر چنانچه وسایلی فراهم شود، نه همه این جمعیت، بلکه بخشی از آن، یک روز در این استان توقف کنند، ببینید چه تأثیر عظیمی بر وضعیت استان خواهد گذاشت. این‌طور نیست که شما بخواهید مسافر و گردشگر را از مرکز شهر یا از گوشه و کنار کشور بکشانید به یک نقطه دوردست. اینجا دوردست نیست؛ اینجا در معرض عبور و مرور کاروان‌های زیارتی است. یک روز، یک شبانه‌روز، نه همه این مسافرین، بعضی از اینها، در این شهر بمانند و بروند از مراکز طبیعی اینجا، از همین مراکز تاریخی اینجا بازدید کنند. شما ببینید چه تحولی در کسب‌وکار و زندگی این منطقه به‌وجود خواهد آمد. بنابراین، این هم یک اولویت است.</p>
۱۳	دیدار جلسه هیئت دولت ویژه استان خراسان شمالی	۱۳۹۱/۷/۲۶	<p>ایشان به استناد گزارش‌های مستند و کارشناسی شده سه سرفصل را در اولویت مسائل استان برشمردند: کشاورزی، گردشگری و رسیدگی به کارخانه‌ها و صنایع استان. ایشان با اشاره به اینکه استان خراسان شمالی به‌طور طبیعی بر سر راه میلیون‌ها زائر امام هشتم قرار دارد افزودند: با توجه به این مزیت و با تکیه بر جاذبه‌های گردشگری استان، گردشگری می‌تواند در اولویت بعدی مسائل استان قرار گیرد.</p> <p>حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای به مسئولان توصیه کردند: با اولویت دادن به گردشگری منطقه و برنامه‌ریزی برای بازدید حداقل بخشی از زوار امام هشتم از جاذبه‌های مهم گردشگری استان، به بهبود اوضاع عمومی خراسان شمالی همت گمارید.</p>

منابع و مأخذ

۱. سیدمحمد اعرابی و داود ایزدی. سیاستگذاری جهانگردی، ترجمه، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۷۸.
۲. سیاست‌های کلی اشتغال (ابلاغی ازسوی مقام معظم رهبری، مورخ ۱۳۹۰/۴/۱۹).
۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ نشر و آثار آیت‌الله‌العظمی سیدعلی خامنه‌ای (www.khamenei.ir).
۴. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری (www.leader.ir).
5. United Nations World Tourism Organization. (1999), Global Code of Ethics for Tourism of the World Tourism Organization, endorsed by the UNWTO General Assembly in 1999, officially recognized by the UN General Assembly in 2001.
6. United Nations World Tourism Organization. (2012), Tourism Highlights: fact and figures, UNWTO Publications Department, Madrid.

شماره مسلسل: ۱۳۰۸۹

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: گردشگری از نگاه مقام معظم رهبری

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین: علی اصغر شالبافیان

ناظران علمی: ایراندخت فیاض، سینا کلهر

متقاضی: نصراله پژمان‌فر (نماینده مشهد و کلات در مجلس شورای اسلامی)

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. گردشگری

۲. مقام معظم رهبری

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۴/۳۱